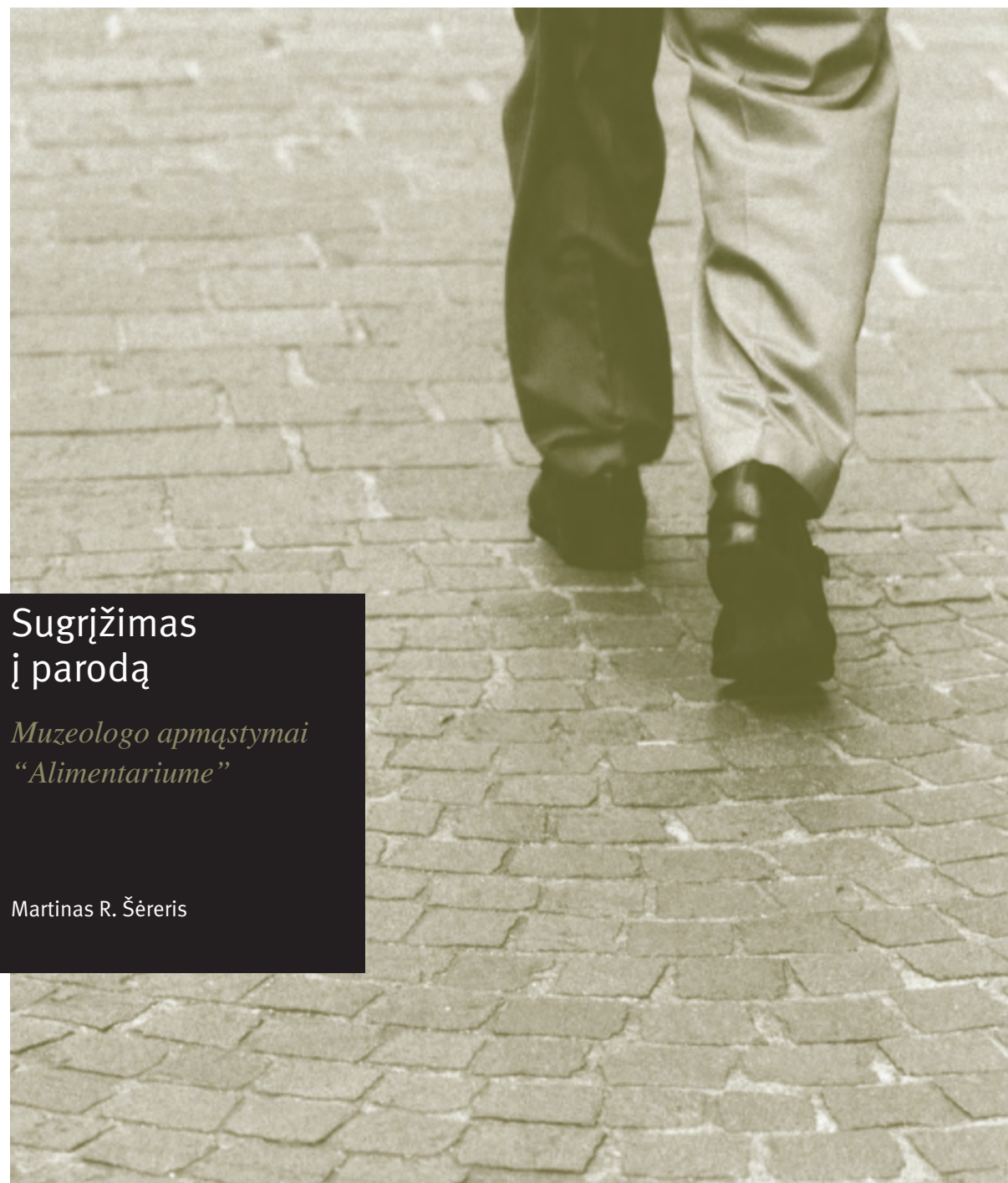

FONDATION
ALIMENTARIUM

Musée de l'alimentation
Food Museum
Museum der Ernährung
Maisto muziejus

Sugrįžimas į parodą

*Muzeologo apmąstymai
“Alimentariume”*

Martinas R. Šėeris

Kai išgirdau, kad „Nestlé“ fondui priklausančio „Alimentariumo“ muziejaus, esančio Šveicarijos mieste Vivėje (Vevey), nuolatinė ekspozicija bus iš esmės pakeista, šis maisto muziejus tapo mano stebėjimų objektu. Lankiausi „Alimentariume“ Nr. 1 prieš pat jo uždarymą.

Mano tikslams šis maisto muziejus buvo idealus. Idealus ne tik dėl to, kad jame jau yra buvę surengtos dvi muzeologinės parodos, bet ir dėl to, kad tuo pat metu, kai atsirado šis straipsnis, jame pradėjo veikti ir trečioji muzeologijai skirta laikinoji ekspozicija. Joje buvo pirmosios muziejaus ekspozicijos, uždarytos 2000 metais, eksponatų ir komentarai apie juos, pateikti kaip metadiskursas. Šių parodų (jų dėka atsirado šis straipsnis) tikslai yra labai panašūs į manuosius.¹

Pusė originalios nuolatinės ekspozicijos yra skirta parodyti atskirus pirmosios, 1985 metų, „Alimentariumo“ ekspozicijos elementus. Jie eksponuojami taip, kad būtų aišku, jog tai savotiška paroda parodoje. Skirtingo apšvietimo dėka originali ekspozicija tampa vizualine prezentacija, suteikiančia jai metaparodos įspūdį. Tam tikra prasme senosios parodos elementai yra virsta muziejaus priemonėmis, esančiomis savotiškoje parodos laboratorijoje. Tuo pat metu galima matyti visiškai pertvarkytą nuolatinę ekspoziciją, ir tai suteikia galimybę stebėti stulbinantį skirtingų koncepcijų kontrastą.

Tam tikrą laiką buvo įmanoma stebėti net ekspozicijos kitimo procesą.

Bet mano tikslas yra platesnis nei ši ekspozicija. Aš noriu aprėpti ir kai kuriuos senosios ekspozicijos elementus, nepatekusius į naująją, ankstesnių apsilankymų užrašus, ankstesnių muziejinių ekspozicijų katalogus. Kai kurias jų dalis, kurios man atrodo itin svarbios, cituoju pažodžiui. Visos straipsnyje panaudotos nuotraukos fotografavau pats, ir lankytojų jose nėra dėl to, kad norėjau sutelkti visą dėmesį į ekspozicijos eksponatus. Visos šios priemonės suteikia galimybę susidaryti labiau apibendrintą vaizdą, nei susidarytumėm pamatę vien tik dabartinę laikinąją ekspoziciją.

Kartais ilgų, o kartais trumpų apsilankymų muziejuje metu turėjau galimybę pamatyti įvairiausias eksponatų išdėstymo galimybes, kurių neįmanoma pamatyti vienu metu. Mano manymu, tai nėra problema, nes paroda kaip informacijos perteikimo priemonė bet kuriuo atveju turi daug fantazijos elementų. Galų gale kiekviena instaliacija, jungianti senąjį muziejų į dabartį, tik patvirtina, kad realus pasaulis niekada negali būti perkeltas į muziejų – niekada ir jokiais aplinkybėmis, netgi pasitelkiant moderniausių technologijų triukus.

Įvadinė (ankstesnioji) muziejaus instaliacija, kuri tam tikra prasme sąlygojo „Sugrįžimą į parodą“, taip pat akivaizdžiai tą liudija.

¹ Šio straipsnio autorius yra muzeologas, ICOM (International Council of Museums – liet. Tarptautinė muziejų taryba) vykdančiosios tarybos narys, bei „Alimentariumo“ steigiantysis direktorius.

1: Milžiniškas indas sriubai, esantis nedidelės erdvės viduryje, bemaž patraukia dėmesį.

2: Pagrinde, ant kurio stovi indas, yra keistai tamsi, maža tuščia vieta, skirta eksponatui. Jos paskirtis paaiškėja tik tada, kai perskaitau nedidelį užrašą, paaiškinantį šį paradoksą:

Kiekvienas daiktas pasaulyje turi prasmę, atlieka savo funkciją. Muziejuje neįmanoma atkurti originalios daikto aplinkos jo prasmės ir funkcijos požiūriu – jo pirmojo gyvenimo, tikrosios realybės. Štai kodėl vieta ekspozicijai yra tuščia.

Staiga tokios prezentacijos priežastis tampa aiški kaip diena. Vis dėlto man reikėjo aprašo, kad suprasčiau mintį.

Prie sienų tiek kairėje, tiek dešinėje pusėje yra vitrinos. Kiekvieną sudaro keturi stendai. Apatinės stendų dalys – juodo marmuro imitacija (ir vėl fikcija).

3: Nedidelių veidrodžių dėka mes visą laiką galime matyti patalpos centre esantį indą sriubai. Kas gi čia yra? Du nedideli užrašai, užklijuoti ant centre esančio stendo pagrindo, tęsiantys anksčiau pradėtą mintį:

Bet... kiekvienas daiktas, esantis tiek muziejuje, tiek už jo ribų, teikia malonumą, žadina prisiminimus, suteikia žinių, priverčia mus galvoti, taigi suteikia naują asmeninės realybės dimensiją. Tai liudija keturios situacijos, parodytos kairėje pusėje.

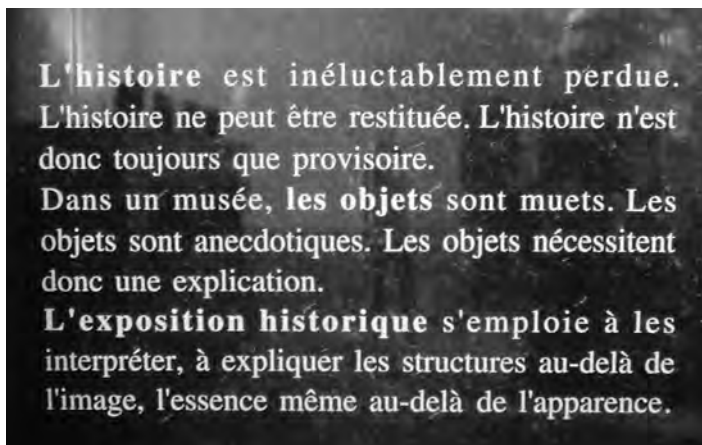
4: Kiekviename iš keturių nedidelių stendų yra daiktų rinkiniai. Kiekvienas iliustruoja vieną šios asmeninės realybės aspektą. Svarbu, kad tas pats indas sriubai eksponuojamas kiekviename stende – šį kartą jis normalaus dydžio – o didysis indas visą laiką matomas veidrodyje. Šių mažų scenų sukomponavimas pareikalavo labai daug vaizduotės. Tai lyg savotiškas patvirtinimas, kad asmeninė realybė suteikia didžiausią kūrybinį potencialą.

5: Scena pakartojama kitoje pusėje. Bet... muziejuje kiekvienas daiktas eksponuojamas su iliustracijomis, interpretuojant, palyginant ir pateikiant lankytojiui naujame kontekste. Dėl šios priežasties jis įgyja naują dimensiją, išsivaizduojamąją realybę. Keturių situacijų dešinėje pusėje tai ir iliustruoja.

Dabar kuriamos trys realybės, kurios vaidina svarbų vaidmenį teoriškai aiškinant žmogiškuosius santykius.

Mano manymu būtent šie muziejinės fikcijos pavyzdžiai yra iškalbingiausi. Jie iliustruoja kažką fundamentalaus ir todėl instaliacija gali tapti savotišku "vartotojo gidu" apsilankymo muziejuje metu.

6: Vis dėlto esminis visos įvadinės jungiamosios instaliacijos komponentas laukia manęs pakabinatas ant sienos, lyg akmenyje iškalta monumento įrašas. Ir vėl viskas tampa aišku. Kodėl tokio pobūdžio dalykai nėra sakomi dažniau? Daugelio apsilankymų muziejuose metu man atrodydavo, kad jie visa savo esybe stengdavosi įteigti: "Štai kaip iš tikrųjų buvo. Tikėkite mumis, mes žinome". O

gražiam aplanke, kurį gavau kartu su parodos "700 metų maistui" medžiaga, aš perskaičiau reikalo esmę atspindinčius žodžius. Šie teiginiai trenkė lyg perkūnas iš giedro dangaus, todėl patuosiu juos pažodžiui:

Praeitis dingio negrįžtamai: niekas niekada negali sužinoti kokia ji buvo iš tiesų.

Istorija negali būti atkurta. Bet kokios pastangos atkurti praeitį tėra tik viena iš galimų išlikusių dokumentų, nuomonių ar daiktų interpretacija.

Dėl šios priežasties istorija visada yra laikina, negalutinė. Absoliučios objektyvios istorinės tiesos nėra. Yra tik negalutiniai teiginiai, kiekvienas kurių tik padeda priartėti prie to, kas iš tiesų praeityje įvyko.

Muziejuje esantys **daiktai** yra nebylūs. Praeities relikvai nieko nesako apie savo būtį anksčiau egzistavusiame realiame pasaulyje. Bet jie gali suteikti malonumą, pažadinti prisiminimus, skatinti žingeidumą, priversti mus mąstyti.

Muziejuje esantys daiktai yra anekdotiški įkalčiai. Jie gali padėti atspėti tendencijas ar tarpusavio ryšius, bet jie negali jų paaiškinti.

Taigi reikia paaiškinti ir interpretuoti muziejuje esančius daiktus. Tai ir yra pagrindinis istorijos muziejaus tikslas – reikia vesti lankytoją nuo aspekto į struktūrą, nuo regimybės į realybę.

Ši **paroda** siekia užpildyti kai kurias vaizdo spragas. Ji pasakoja apie Šveicarijos maisto istoriją per praėjusius 700 metų septyniuose muzeografinės ekspozicijos dalyse.

Parodoje siekiam parodyti, kad kiekvienas daiktas slepia daugiau, nei mato akis.

Dėl šios priežasties šioje parodoje yra ir maisto istorijos aprašymas, ir parodoma, kaip šią temą pristatyti. (Taip pat ir "700 metų": 5)

Giliai sukrėstas ir priverstas susimąstyti prieš išeidamas iš įvadinės ekspozicijos dalies, aš vis dar stengiuosi perprast parodos koncepciją. Ar ji siekia estetinių tikslų, padeda kaupti žinias, skatina domėtis praeitimi? Taip, tai akivaizdu kai kuriuose atskiruose nedideliuose parodos stenduose, eksponuojant gražų daiktą. Pavyzdžiui, sriuba gali sužadinti prisiminimus ar paskatinti tyrinėjimus. Bet argi tai ne paviršutiniškas įspūdis, bent jau kai kuriais atvejais? Argi čia nėra aibės kitų daiktų, kurie "skatina domėtis praeitimi", nors jie turėjo įkūnyti tam tikrą idėją? Jei taip, tai mes kalbame apie parodą, kuria siekiama atskleisti sąsajas. Tai

akivaizdžiai liudija mažas parodos stendas, turintis ryškią intelektualinę aurą. Kiekvieno elemento padėtis yra kruopščiai parinkta, kiekvienas žodis gerai apgalvotas, nieko nepalikta savieigai. Ir nepaisant viso to – ar galbūt būtent dėl to – tai, kas norima pasakyti, mums perteikiama jausmais. Paroda sugeba suaktyvinti mąstymą ir suteikia lankytojiui naują muziejaus koncepcijos supratimą.

Vis dėlto šio tikslo negalima pasiekti nepasitelkiant teksto. Vos keletas parodos fragmentų nereikalauja paaiškinimų. Daiktų grupės, taip pat kaip ir atskiri daiktai, yra nebylios, ypač jei jos tarpusavyje nėra susijusios ir joms nekeliamas tikslas ką nors „atkurti“.

Dabar aš jau suprantu, jog daiktai parodoje visada su kuo nors asocijuojasi. Jie panaudojami, kad kalbėtų, kad perteiktų žinią. Kai įvadinėje parodos dalyje galvojau apie dalykus, dėl kurių jos autoriai nesusimąstė, staiga supratau, kaip sunku pasiekti, kad paroda perteiktų tam tikrą žinią. Kiekvienas žmogus yra skirtingo išsilavinimo, skiriasi išprusimo lygis ir asmeninės savybės. Aš galiu suteikti neribotą laisvę savo fantazijai ir viską suasmeninti. Galų gale aš galiu pasirinkti, kaip apžiūrėti ekspoziciją, ir kai pajuntu, kad man jau gana, tiesiog išeiti.

Čia staiga šmėstelėjo mintis apie teatrą. Iš teatro daug sunkiau išeiti – reikia šiek tiek drąsos. Bet nepaisant šio skirtumo, daugelis parodų man primena spektaklius, nes scenoje objektai ten išdėstomi taip, kad imituotų tam tikrą praeities įvykį, realaus gyvenimo epizodą ar tolimą šalį.

Praturtėjęs nauja patirtimi ir įspūdžiais, labai patenkintas, kad paroda paaiškina kai kuriuos teorinius teiginius, kuriais ji yra paremta, aš dar daug kartų su malonumu apsilankysiu „Alimentariume“. Mane taip paveikė asociatyvi parodos kalba, kad laikinojoje ekspozicijoje „700 metų maistui“ aš pirmiausiai ieškosiu „Muziejaus kaip diskusijų forumo“.

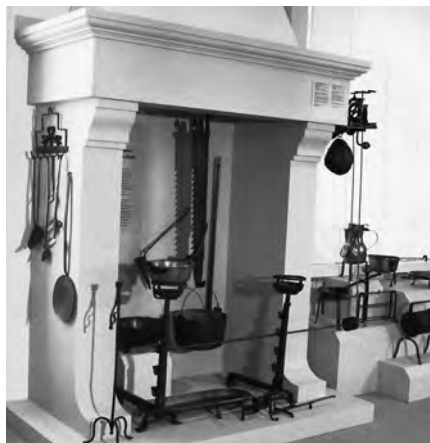

7: Du parodos stendai, kuriuose rodoma neįprasta daiktų kolekcija, provokuoja keletą klausimų. Laimė, aš nusipirkau puikią brošiūrą apie parodą. Joje perskaitau pavadinimą „Daikto reikšmė“:

Parodos fragmentas „Sename fabrike“ pabrėžia objekto turinio simboliškumą, rodo, kad jo reikšmė kur kas gilesnė nei betarpiškai atliekama funkcija. Dvi daiktų kompozicijos atkreipia dėmesį dėl neįprasto išdėstymo: vienoje jų daiktai išdėstyti aplink viduramžių, o kitoje – aplink dabartinį sriubos patiekalą. Siekiama sumažinti daiktų individualias savybes, nes tai nėra svarbiausias tikslas, ir atkreipti dėmesį į mitybos ypatumus, kuriuos padeda atskleisti šie daiktai. („700 Years“: 85)

Įdomu ir tai, kad nėra atskirų šiame stende esančių daiktų pavadinimų. Viską paaiškina kontekstas. Tai turbūt įmanoma tik čia, kur mintis perteikiama „teorine“ kalba, kur yra viena tema: kasdieninės sriubos gaminimas prieš 700 metų ir šiandien.

Ar „Alimentariume“ yra daugiau šios labai specifinės (ir reikalaujančios daug pastangų) „kalbos“ pavyzdžių? Trumpam užmiršęs muziejaus objektą – maistą ir mitybą – aš skubiai einu per sales, ieškodamas panašių stendų. Gerai pagalvojęs suvokiu, kad tokia pateikimo forma negali būti plačiai taikoma pastovioje ekspozicijoje. Taigi neliuku visiškai nusivylęs, kai nerandu vientiso pavyzdžio, nors šiokių tokių fragmentų aptinku.

8: Aš vos nepraečiau pro jį – taip subtiliai išryškinta tema. Įrankiai, naudojami gaminti maistą ant atviros ugnies, išdėlioti aplink židinį, į kurį nesiekta atkreipti dėmesio. Jokių pastangų atlikti realistinę rekonstrukciją. Tėra vien užuomina į kamino buvimą: tai užrašas “maisto gamyba ant atviros ugnies”. To užtenka, kad suprastumėm. Netoliese pastebiu dar vieną ekspozicijos stendą.

9: Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad čia rekonstrukcija, šis įspūdis ne visiškai teisingas. Rodomi trys stalai, padengti taip, kaip tai galėjo būti daroma. Užrašas nurodo kam tie stalai priklausė – “viduriniosios klasės, valstiečių ir darbininkų”. Bet greta pateikiamose nuotraukose matome įrankius, gerokai kontrastuojančius šiems stereotipiniams socialinių sluoksnių naudotiems įrankiams. Ir būtent dėl to kontrasto galima suvokti šią išskirtą visumą kaip simbolį, atskleidžiantį “užstalės socialinius skirtumus”.

Taigi ir pastovioje muziejaus ekspozicijoje yra stendų, kurie tam tikra prasme kuria intelektualinius barjerus, atsietumo įspūdį, istorijos atitoli-

nimo nuo dabarties efektą, priverčiantį lankytoją suvokti istorinės tiesos kilmės reliatyvumą ir skatinantį pažvelgti į jį netradiciškai.

10: Kai pirmą kartą įžengiau į mažą, pusapskritimo formos kambarį, esantį jubiliejinės “700 metų maisto istorijai” ekspozicijos centre, pamačiau itin didelį stendą, kuriame buvo daug labai įdomių daiktų. Susidarė įspūdis, kad šiam stendui suteikiama ypatinga prasmė.

Kažkodėl tas stendas kėlė man nerimą. Kam viso to reikia? Ant jo buvo didžiulis užrašas: “Daiktas yra nebylus”. Nors stende buvo daug daiktų, neradau jokių užrašų ar paaiškinimų kokia yra jų paskirtis: tebuvo aišku, kad jie priklausė skirtingoms epochoms ir buvo kažkaip susiję su maistu. Aš norėjau sužinoti daugiau. Deja, daiktai užsispyrusiai tylėjo. Tebuvo galima pasakyti iš ko jie buvo padaryti, ir interpretuoti, kaip ant jų atsirado tam tikros žymės; jų funkcionalumo tema liko nepaliesta, taigi prireiks daug specialių žinių ir begalės papildomos informacijos, norint tai atsekti. Nebuvo paliestas nei kultūrinis, nei struktūrinis aspektas.

Taigi kodėl gi ši ekspozicijos dalis yra nebyli? Ar dėl to, kad siekiama akcentuoti, jog daiktai nešneka? Vėl atsiverčiu parodos katalogą:

Daiktai yra išdėlioti tokiu eiliškumu, koku jie buvo atnešti į muziejų – be jokios specialios tvarkos, be prezentacijos ar pavadinimų. Lankytojas nori informacijos todėl, kad daiktai savaime nieko nepasako apie savo būtį ” iki jiems patenkant į muziejų, bet galbūt jie gali priversti stebėtoją galvoti – apie daiktų funkcijas mūsų kasdieniniame gyvenime (ar jis buvo skirtas praktiniam naudojimui, ar buvo prabangos ženklas, kolekcijai skirtas daiktas ir t.t.) ir kaip jo prasmė pakito jam patekus į muziejų. (“700 Years”: 69)

Puikiai pasakyta. Dabar aš lengvai suvokiu sąryšį su tuo, kas buvo pasakyta apie parodos “kalbą” anksčiau: daiktai atlieka lyg ir žodyno vaidmenį; tam tikra prasme daiktai yra “surikiuoti”.

Priklausomai nuo to, kokią parodos „kalbą“ renkuosi, aš galiu pagal tam tikras taisykles pasirinkti skirtingą jų konfigūraciją. Vis dėlto – čia aš turiu tik vieną žodyną visoms „kalboms“. Gerai apgalvota. Kai dabar apsidairau aplinkui, pamatau įvairius paviljonus; kiekviename jų naudojama kitokia kalba, kiekvieno jų kalba yra gryna, nėra mišinio, būdingo įprastam „muziejaus gyvenimui“.

Kiek pamąstęs stovėdamas priešais šį stendą, aš galų gale supratau, ko pasigendu. Šioje ekspozicijos dalyje viskas priklauso nuo daikto, bent jau „pristatant“ atskirus elementus. Pagalbinės priemonės, reikalingos daiktų eksponavimui – stendai, struktūros, nuotraukos, tekstai ir t.t. – nėra pristatomi net trumpai. Be abejo, aš matau šių parodos priemonių požymius, bet ne abstrakčiam-sistemiui lygyje, kaip pačius objektus. Apmatau.

Daugelyje muziejų ir ne tik jų, kuriuose eksponuojamos meno kolekcijos, pagrindinė yra estetiškai parodos „kalba“.

11: Dėl šios priežasties sutelkiu dėmesį į šį elementą didelėje laikinojoje ekspozicijoje. „Daiktas suteikia malonumą“ – teigia čia esantis užrašas. Įėjęs į mažą patalpą, išgirdau tylią muziką – manau, kad tai Haidno „Kūryba“. Kataloge randu citatą, apibūdinančią šį subtilų estetišką foną:

Kūryba, spinduliuojanti iš gražaus daikto jame įkūnytą idėją, yra turtingiausia, įvairiapusiškiausia ir kilniausia žmogaus kalba. (SR)

Toliau sekė paaiškinimas:

Keletas rinktinių grožį įkūnijančių daiktų, pasiitelkus sudėtingas technologijas, rodomi išpuoselėtoje pilies salės aplinkoje. Nekrintantys į akis užrašai yra minimalūs ir estetiškai integruoti. Šio tipo parodoje daiktai savo grožiu tiesiogiai perteikia prasmingą patirtį įstijautusiam stebėtojui. Po apsilankymo muziejuje jis sugrįžta į kasdieninį gyvenimą ir problemas, jausdamasis praturtėjęs. (‘700 metų’: 71f)

Iš tiesų svarbu ne tik tai, kad daiktai yra labai gražūs, bet ir kad jie eksponuojami labai gražiai: išdėstyti atsomo, išpuoselinti subtiliais šviesos efektais. Užrašas visada prasideda dailininko pavarde. Nors „Alimentariumas“ nėra nei meno, nei taikomojo meno muziejus, esu tikras, kad surasiu panašių prezentacijos pavyzdžių ir pastovioje ekspozicijoje.

12: Kokie gražūs daiktai iš taurių medžiagų buvo pagaminti naujam puikiam gėrimui – kavai. Estetiškai ekspozicijos „kalba“ čia nėra tokia tobula ir išgryninta kaip ankstesniame pavyzdyje – ji per pinta paaiškinimais, nes viskas rodoma istoriniame kontekste.

13: Po akimirkos šis ekspozicijos stendas sukelia manyje ne tik didžiulį pasitenkinimo jausmą, bet ir vos ne sudvasintos pagarbos virpulį. Iš pradžių matome keletą senovės Egipto piešinių. Tik įsižiūrėjęs per nedidelę „akutę“ pamatau kai ką nuostabaus: tai mažas, daugiau nei 4000 metų senumo

duonos kepalukas, kuris buvo surastas egiptiečio kape. Neįtikėtina. Dar prisimenu, kad kartą draugė pasakojo, jog skaitė apie šį pirmąjį vakuuminiu būdu įpakuotą kepaluką „Gineso“ (Guinness) rekordų knygoje... Šis nuostabus objektas pateikiamas taip, kad įspūdis būtų maksimalus. Jis yra įdėtas į mažą ir (kaip paaiškina paslaugus darbuotojas) hermetišką stiklo indą, kuris savo ruožtu patalpintas didesniame stende, kuris labiau slepia, nei parodo kas jame yra. Pirmosios asociacijos, šmėstelėjusios galvoje, buvo „ypatingai vertingas“, „esantis pavojuje“, „iš pomirtinio gyvenimo“ ir panašios; visa tai buvo šiek tiek teatrališka. Dėl šios priežasties ėmiau ieškoti teatrališkos išraiškos pavyzdžių laikinojoje parodoje apie maisto istoriją Šveicarijoje.

14: Čia pasijutau visiškai patenkintas: tinkamas interjeras, istorijos inscenizacija. Matau pavadinimą „Daiktas veikia emocijas“. Bet kataloge esantis aprašas negailestingai grąžina mane į realybę, išsklaidydamas iliuzijas, jog galbūt tuoj pajusiu istoriją:

Istorija „kokia ji buvo iš tiesų“ parodoma realistinės rekonstrukcijos forma – paprasta XVII a. valstiečio šeima prie skurdaus stalo. Vaizdas iliustruoja kasdieninės buities stabilumą. Jis paremtas iliuzija, kad praeitį galima rekonstruoti ir istorija gali tapti dabarties dalimi. Rezultatas – idealizuotas „gerų senų dienų“ vaizdas, kuriame daiktai tampa priemone, padedančia sužadinti emocijas ir perkelti veiksmą į praeitį. („700 metų“: 79)

Vis dėlto daugeliui lankytojų, ir ne tik vaikų, patinka ši scena su ožka. Ar jiems reikalinga ta iliuzija, kurią norima perteikti? Norėčiau tikėti. Nes mano nuomone, parodos turi siekti įrodyti, jog

istorija yra praeitis, tai kas negrįžtamai išnyko, netgi jei reikėtų sugriauti daug kam priimtinius stereotipus. Kadangi daugelis muziejų paprastai naudoja ne vieną parodos idėjos perteikimo „kalbą“, manau, kad tos pačios taisyklės galioja ir pastovioms ekspozicijoms.

15: Kaip miela, koks įdomus fragmentas – tikras namelis iš Filipinų. Turiu jums nuoširdžiai prisipažinti, labai norėčiau kada nors ten praleisti atostogas. Dirginamas atmintyje atgijusių kažkur matytų vaizdų ir skaitytos informacijos, ieškau paaiškinimo. Deja, nieko nerandu. Žinodamas itin rimtą šios įstaigos požiūrį į muzeologiją, supratau, kad čia negali būti paprastas apsirikimas. O vis dėlto namelis stovi prieš mane čia, ant kilimu padengtų Šveicarų muziejaus grindų, o ne tolimuose Filipinuose. Jis kiek mažesnis už natūralų, bet visiškai toks, kaip realioje tikrovėje. Kaip ten bebūtų, jis man patinka. Man malonu matyti, kaip jauna žavi gidė globoja grupę mokinių, kuriems ji netgi leidžia liesti kai kuriuos daiktus ir ne tik daiktus, bet ir tikras iš ryžių pagamintas šluoteles. Namelis pristatomas pozityviai, bet neįpinant jokio didaktinio turinio. Tai kaip gi „Alimentariume“ gyvuoja didaktinė parodos „kalba“?

16: Čia, muziejuje, taip pat kaip ir mokykloje pristatomi rimti dalykai su pagal eilę surikuotais aprašais – visai kaip vadovėlyje: 1, 2, 3... Vis dėlto, čia ne egzaminas. Vietoj jo aš turiu atlikti daugybę darbų: naudodamas įvairius įrankius, sulipdyti keramikinių indų šukes, parengti kompiuterines programas. Katalogo tekstas, pavadintas „Daiktas moko“, aiškiai formuluoja šios parodos dalies tikslus:

Čia galima daug ką nuveikti, net pasitelkiant elektroniką, o aiškios struktūros tekstas, iliustruotas rašytiniais ir vaizduojamaisiais šaltiniais, veda lankytoją per Šveicarijos maisto istoriją mokyklos atmosferoje. Esminiai momentai yra paryškinti, pateikiamas literatūros sąrašas, reikalingas tolimesnėms studijoms. Daiktai naudojami perteikti istoriją. Parodos tikslas – pasiekti, kad istorija taptų suprantama, pasitelkiant aktyvų didaktiškai orientuotą buitinių daiktų stebėjimą, akcentuojant jų praktines savybes ir skatinant betarpišką kontaktą su jais. („700 metų“: 82f)

Tiesa, čia aš išmokau daug ko, bet šioje ekspozicijos dalyje nesijaučiu gerai, nes istorija pateikta fragmentiškai ir trūksta bendro konteksto. Kombinacijoje kartu su kitomis parodos turinio perteikimo priemonėmis ši ekspografijos rūšis, be abejo, gali būti naudojama; bet būtina nuolat pasitelkti kitas prezentacijos formas. Kažin ar tokių elementų rasime ir nuolatinėje ekspozicijoje...

17: Kai kurie daiktai čia visai neblogai dera, nors išdėstymas kiek padrikas. Vis dėlto, sisteminės žinios iliustruojamos daiktais bei didaktinėmis diagramomis. Vyraujanti didaktinė parodos „kalba“, perpinta su estetinė, atsikartoja įvairiomis formomis. Taigi žiūrėkime toliau.

18: Visur rašytinis žodis. Istorijos knyga iškabinta ant sienos. Bet turū pripažinti – labai gerai padaryta, su natūraliu atsainumu: nuotraukos suklijuotos bet kaip, nepaslėptos durys į pagalbinį kambarėlį, daiktai išsklaidyti per daug nesukant galvos dėl estetikos. Bet kataloge perskaitau, kad esmė glūdi ne daiktuose.

Čia visa informacija yra svarbi. Ši praktiško tipo paroda paremta gausia tekstine medžiaga, papildant ją schemomis ir mažomis iliustracijomis. Kadangi muziejus nėra muziejus be daiktų iš praeities, buvo parinkta keletas daugiau ar mažiau atsitiktinai pasitaikiusių daiktų. Bet jie čia yra tik tam, kad iliustruotų tekstą, nes daiktas yra suvokiamas kaip atsitiktinė praeities liekana, kuri negali nieko pasakyti apie didžiuosius istorijos įvykius ir struktūrines sąsajas. („700 metų“: 75)

Ne, jie tikrai pasirinko ne tą perteikimo formą. Kodėl gi neišleidus visos šios medžiagos atskira knyga? Tuomet galima būtų ją perskaityti patogiai įsitaisius namuose. Esu kiek nusivylęs, nes muziejuje yra ir daugiau tokių tekstų perkrautų vietų.

19: Blogai, iš tiesų blogai. Kas gi visa tai skaitys? Labai menka lankytojų dalelė. „Alimentariumui“ tokios klaidos labai nebūdingos. Didžioji ekspozicijos dalis yra ekspografiškai (mėgstu šį žodį, neseniai papildžiusį mano žodyną) žaisminga, net būdama didaktinio pobūdžio. Keista, kad šis perteikimo būdas yra naudojamas maisto istorijos parodoje.

20: „Pasakojamasis muziejus“ – gana nepretenzingas pavadinimas. Tikslas – paprastas istorijos pasakojimas – gan pozityvu – be atstumiančių pertraukų, skirtų apmąstymams. Katalogas aiškina šią parodos minties perteikimo kalbą taip:

700 metų Šveicarijos maisto raida pristatoma iš tolimos perspektyvos keturiais etapais subalansuotoje daiktų, teksto, grafikos ir iliustracijų prezentacijoje, saikingai pasitelkiant technines priemones. Svarbus vaidmuo skiriamas daiktui, kaip pagrindinei muziejaus informacijos perteikimo priemonei. Jausminis daikto poveikis yra bendros koncepcijos dalis, padedanti lankytojui pajusti praeitį. („700 metų“: 87)

Noriu paminėti man itin patikusį ekspografiškai panašų elementą, esantį pastovioje ekspozicijoje.

21: Puikiai parinkti daiktai, geros iliustracijos, trumpi teksto intarpai, taiklios citatos iš istorinių veikalų ir to periodo muzikinis fonas sukuria įtikinantį to laikmečio stalo kultūros vaizdą. Svarbu, kad iš karto akivaizdu, kad čia nesiekama rekonstruoti praeities. Pateikimo stilius yra aliuzinis, o metodas palieka užtektinai laisvės interpretacijoms. Tokia pateikimo forma turėtų patikti tiems, kurie kentė nuo rašytinio žodžio pertekliaus.

Iki šiol mes gilinomės išimtinai į „parodos“ temą. Tik dabar aš imu suprasti, koks sudėtingas yra informacijos perteikimas, ar tiksliau sakant, ši perteikimo formų kombinacija, sukurianti kokybiškai naują visumą.

Dabar noriu pereiti prie kito klausimo: kaip gi daiktai patenka į muziejų? Arba, analizuojant giliau, koks daiktų vaidmuo žmonių gyvenime? Ir vėl man labai pasisekė: aptikau šiai temai skirtą laikiną muzeologinę ekspoziciją. Pavadinimas „Daiktų istorijos“ žada, kad bus įdomu. Katalogo įvadas aiškina:

Lėkštės, stiklinės, šaukštai, peiliai, šakutės, troškintuvai, keptuvės, indai produktams laikyti, virtuvės įranga – mus supa su maistu susiję daiktai. Mes naudojame daugelį jų, o kai kurie mums itin svarbūs.

Iš esmės mes esame daiktų apsuptyje – naudingų ir nereikalingų, gražių ir bjaurių, vertingų ir beverčių. Daiktų padedami mes gyvename. Daiktai perteikia informaciją. Daiktai papildo mūsų gyvenimą, nes jie – tai prisiminimai ir simboliai.

Mūsų poreikiai – begaliniai. Mes prisirišę prie daiktų. Mes norime jais naudotis, nes jie yra vertingi ar gražūs; jie yra suvenyrai, įvykių liudininkai, simboliai. Mes renkame daiktus. Mes rodome surinktus daiktus kitiems žmonėms.

Muziejai taip pat laiko daiktus, kaip ir žmonės. „Alimentariume“ laikomi daiktai, susiję su maistu. Jie skirti ne naudojimui. Bet jie byloja apie praeities pasaulius.

Ši paroda pateikia daug daiktų istorijų. Daug naudingų, vertingų ir gražių daiktų, kurie skatina istorinę atmintį, suteikia informacijos ar tarnauja kaip simboliai. Visos istorijos yra apie žmones ir daiktus. Žmonėms reikia daiktų, jie juos vertina, myli, meta juos lauk, arba saugo. („Daiktų istorijos“: 4)

Aš skubu muziejaus laiptais, svarstydamas kaip galima parengti parodą šia tema. Man patinka profesionaliai parengti „Alimentariumo“ parodų aprašai, taigi aš nekantriai imu skaityti įvadą į pirmąją dalį. Ant grindų esantis užrašas „Žmogus ↔ Daiktas“ akivaizdžiai sako, kad parodos tema apie ryšį tarp žmonių ir daiktų.

22: Aš nužvelgiu parodą ir tada skaitau: *Visi maisto ir mitybos aspektai susiję su įvairių epochų daiktais. Maisto istorija neįmanoma be daiktų. Taigi parodos objektas – žmonės ir daiktai. Tiksliau sakant – žmonės ir susiję su maistu daiktai.*

Yra daiktų, kuriuos laikome naudingais, nes jiems padedant galime atlikti tam tikrą funkciją. Pavyzdžiui, jie skirti pjaustyti, ar virti. Žmonės

juos turi, kad reikalui esant galėtų jais naudotis. Jie reikalingi, kad žmogus pasiektų tikslą. Tam tikra prasme jie yra tarpininkai tarp žmogaus ir jį supančio pasaulio. Kai jie sudyla, o kartais ir anksčiau, yra išmetami. Arba medžiaga, iš kurios jie yra pagaminti, panaudojama kitiems tikslams. Arba jie dėl kokių nors priežasčių saugomi.

Daiktams priskiriama tam tikra vertė. Daiktai yra vertingi ar gražūs. Jie yra praeities liudininkai, turi vertę kaip informacijos šaltiniai ar simboliai. Štai kodėl jie yra saugomi. Saugomi, kad nuolatos primintų apie jiems priskiriamas vertes: kiekvienam žmogui kitaip, pagal jo asmenines reikmes. Tam tikru požiūriu jie tarpininkauja tarp žmogaus ir prasmės. Juk vertybės kinta: jos atsiranda ir išnyksta.

Ši salė skirta kasdieniniam reiškiniui – maisto kultūrai – pateikiama panašiai kaip „gyvenime“, bet muzeologiniu aspektu: rodomi daiktai, kuriais naudojames kaip instrumentais, ir daiktai, kurie laikomi vertybėmis, taigi daiktai, kuriais Jūs naudojates, ir daiktai, kuriuos jūs vertinate.

Patys savaime daiktai nėra nei naudingi, nei vertingi, nei gražūs. Žmonės skirsto juos į naudingus, vertingus ir gražius. Tai daroma individualiai, kiekviena žmonių grupė, kiekviena visuomenė visais laikais, ir visada tas skirstymas yra skirtingas.

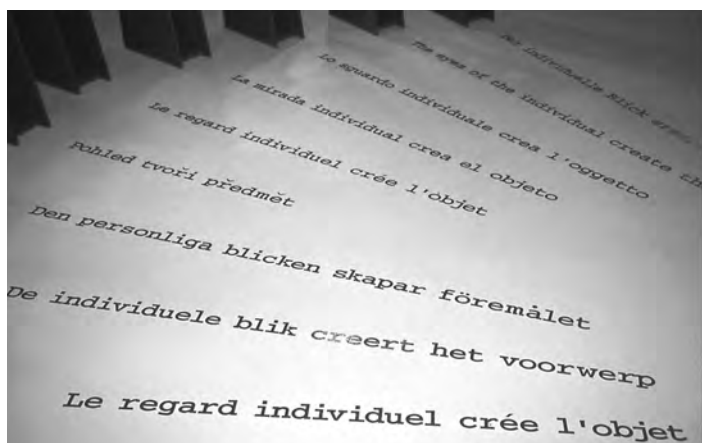
Taigi daiktai nėra tiesiog daiktai. Daiktai įgauna prasmę, kai juos įvertina žmogus. Kiekvienas žmogus individualiai vertina daikto naudingumą, vertę, grožį, istorinį turinį, jo kaip istorijos liudininko ar simbolio savybes. Be abejo, šios savybės dažnai būna glaudžiai tarpusavyje susiję ir persipynę, kaip viskas gyvenime.

Ši paroda išreiškia mūsų požiūrį į daiktus. Taigi ji rodo vieną iš begalybės įmanomų variantų. („Daiktų istorijos“: 108/110)

Man ypač patiko paskutinis sakiny, kuris rodo individualaus požiūrio reliatyvumą. Galima viską traktuoti kitaip. Tai padrąsina.

23: Pirmiausia atkreipiu dėmesį į erdvės centre esančią šakutės instaliaciją. Akivaizdu, jog vos pastebima didelė „Plexiglas“ šakutė tėra jos abstrakcija. Susidomėjęs per apžiūrai skirtas „akutes“ tyrinėju įvairias „tikras“ šakutes.

24: Ant grindų įvairiomis kalbomis užrašyta: „Daiktą kuria individualus požiūris“. Aš nudžiungu: aiškiau suformuluoti šios sudėtingos minties neįmanoma.

Jaučiu poreikį apgalvoti visa tai, taigi pirmiausia toliau skaitau katalogą. Geriu kavą ir džiaugiuosi pastovios ekspozicijos ir katalogų tekstais.

DAIKTAS LAIKOMAS NAUDINGU – PAVYZDYS: SKIRTAS PJAUSTYTI

Pjaustymas yra vienas esminių darbų bet kurioje maisto kultūroje. Tam reikalinga geležtė ir kotas. Primityvios formos peilis yra universalus – jis visada čia pat ir patogus naudoti. Bet peilis gali būti pritaikytas konkrečiam darbui, taigi gali būti daugybė jo formų ir dydžių. Pjaustymas gali būti

net mechanizuotas, tiek sudėtinguose, tiek paprastesniuose virtuvės prietaisuose.

Pjaustymas yra ir simbolinis aktas – tai ne tik daiktų susmulkinimas, bet ir atskyrimo procesas, kurio metu nereikalinga dalis atpjaunama nuo reikalingos.

Pjaustymas reikalingas visose maisto paruošimo stadijose: žemdirbystėje, perdirbant produktus, saugant, prekiaujant, gaminant ir vartojant.

Kiekvienas žmogus ar kartu gyvenančios grupės turi daug pjaustymo įrankių, skirtų maistui – įvairaus dizaino rinkinių.

Šie įrankiai yra išgyjami pirmiausia dėl to, kad jais galima pjaustyti, bet jie taipogi laikomi vertingais ar gražiais, vertinami kaip praeities liudininkai ar simboliai. („Daiktų istorijos“: 160)

DAIKTAS LAIKOMAS NAUDINGU – PAVYZDYS: NAUDOJAMAS MAISTUI GAMINTI

Daiktai naudojami maistui gaminti yra svarbūs visose kultūrose. Štai kad ir ugniai atsparus indas. Primityvios formos maistui gaminti naudojamas puodas yra universalus – jis visada čia pat ir patogus naudoti. Bet jis gali būti pritaikytas įvairiems tikslams, taigi gali būti daugybė jo formų ir dydžių. Jis gali būti naudojamas su įvairiais energijos šaltiniais. Jį galima padaryti ir labai didelį, kad tiktų pramoniniam naudojimui.

Maisto gaminimas yra ir simbolinis aktas, tai ne tik kaitinimas, bet ir priemonė, padedanti atskirti pirmąsias gyvenimo būdą nuo civilizuoto.

Maistui skirti daiktai naudojami jam perdirbti, saugoti ir gaminti.

Kiekvienas namų ūkis turi keletą maisto gaminimui skirtų daiktų, mažiausiai du svarbiausius: skirtus virti ir kepti.

Jie yra išgyjami pirmiausia dėl to, kad naudojami maistui gaminti, bet turbūt ir dėl to, kad jie yra gražūs. („Daiktų istorijos“: 170)

DAIKTAS KAIP GROŽIO OBJEKTAS

Dabar žmonėms patinka senovės valstiečių buities daiktai, nes idealizuojama valstietiška kultūra. Bet populiarūs ir dizainerių kurti indai, klasikiniai ir modernūs servizai ar afrikietiški iš moliūgo padaryti indai. Aparatai taip pat gali būti laikomi gražiais.

Kalbant apie indus, akcentuojamas grožis, o kalbant apie maisto gaminimui naudojamus daiktus, tiek žemės ūkyje, tiek virtuvėje pirmiausia vertinamas jų praktinis tobulumas; nors svarbu,

kad ir stalo įrankiai būtų patogūs. Žmonės mėgsta gražius indus padėti labiausiai matomose namų vietose.

Kiekvienuose namuose yra daugybė daiktų, kurie yra vertinami, nes yra gražūs. Kuo, namiškių nuomone, daiktai yra gražesni, tuo rečiau jie naudojami.

Gražūs daiktai yra labai saugomi. Kuo gražesni ir vertingesni jie atrodo, tuo daugiau dėmesio jiems skiriama. Dažnai jie siejami su kokiais nors atmintiniais įvykiais ir vertinami kaip simboliai.

„Grožis“ yra reliatyvi sąvoka. Nėra su maistu susijusių daiktų, kurie būtų gražūs savaime. Gražiais jie tampa dėl atskirų individų, žmonių grupių ar visuomenės nuomonės. Iš esmės bet kuris daiktas gali būti gražus. „Grožio“ koncepcija nėra stabili: grožio supratimas visą laiką kinta. („Daiktų istorijos“: 116)

DAIKTAS PRIMENA

Vertė, susijusi su istorine atmintimi arba atsiminimais, gali būti priskirta bet kuriam daiktui – tai gali būti paprastas kasdien naudojamas įrankis ar brangus indas gėrimams laikyti, daiktas iš industrializacijos nepaliestos amatų klestėjimo epochos, menantis „geras senas dienas“, ar daikčiukas atvežtas iš Filipinų ir net mėgiamo produkto pakuotė.

Su prisiminimais susiję ir todėl vertinami daiktai visada supa mus. Kai kurie, pavyzdžiui, koks nors niekutis, kurį mėgo tėtis, gali būti vis dar naudojami.

Su prisiminimais susiję daiktai visada puoselėjami. Jie gali būti laikomi slaptose vietose arba ten, kur jais buvo naudojama. Jų buvimas suteikia prasmę žmogaus ar visuomenės gyvenimui. Nesvarbu, ar jie yra vertingi, ar bevečiai, gražūs ar bjaurūs, savininkui jie yra svarbūs, nes jie sieja jį su praeitimi.

Su maistu susiję daiktai gali priminti praeities įvykius ar konkrečius žmones. Bet jie yra vertingi tik tiems individams, žmonių grupėms ar visuomenei, kuri žino apie tuos įvykius. Atmintis visada individuali, vieno asmens, ar tam tikro kolektyvo. Su istorine atmintimi susijusi vertė stiprina daikto identitetą, todėl yra santykinai stabili. Aplinkybės gali būti užmirštos. („Daiktų istorijos“: 124)

DAIKTAS INFORMUOJA

Naujo tipo kavos virimo aparatas, prietaisai obuoliams lupsti, naujoviška pakavimo ar kitokia mašina, modernios formos puodukas, indėnų naudojamas

įrankis: visi šie daiktai turi didelę informacinę vertę. Svarbios yra ir tos pačios rūšies daiktų serijos, kurios atspindi formų, medžiagų, gamybos metodų tendencijas.

Šie daiktai yra saugomi, nes jie konkrečių aplinkybių liudininkai. Laikui bėgant jų vertė auga. Norint apsaugoti juos nuo susidėvėjimo, jie beveik nebenaudojami. Jų grožis ir medžiaga, iš kurios jie pagaminti, nėra svarbūs. Informacinė vertė dažnai neatsiejama nuo istorinės atminties ir simbolio vertės.

Su maisto gamyba ir valgymu susiję daiktai per amžius išliko tikri savo laikmečio liudininkai. Jie liudija savo buvimu. Jei daiktus įdėmiai apžiūrėsime ir profesionaliai aprašysime, gausime nemažai informacijos – bet ši informacija bus apie tuos daiktus, o ne apie jų laikmečio kultūrinę aplinką. Svarbiems žmonijos vystymuisi daiktams priskiriama informacinė vertė. Ši vertė labai svarbi ne tik muziejams, bet ir privatiems kolekcionieriams. („Daiktų istorijos“: 134)

DAIKTAS KAIP SIMBOLIS

Plūgas simbolizuoja „buvimą arti žemės“, kolba – „tyrimus“, vyno taurė – „šventę“, šaukštas – „valgymą“, dizainerio sukurtas daiktas – „modernius namus“, filipiniečių ritualinė dėžutė – „valgymą su protėviais“, žuviai skirtas peilis – „aukštą valgymo kultūrą“, viščiuko formos kepinys – „Velykas“. Bet jie visada reiškia daug daugiau tiek konkrečiai, tiek abstrakčiai prasme.

Daiktai, turintys simbolio vertę, yra visur aplink mus. Jie vis dar gali būti naudojami kaip paprasti dažnai naudojami įrankiai, skirti tam tikrai funkcijai.

Daiktai-simboliai yra puoselėjami net ir tada, kai jie nebetinka naudoti. Tokiu atveju grožis ir materialinė daikto vertė yra antraeilis dalykas. Simbolio vertė persipina su istorinės atminties ir informacinės daikto verte.

Bet kuris su maistu susijęs daiktas gali būti simboliu, jei atskiri individai, žmonių grupės ar bendruomenės suteiks jam simbolio reikšmę. Simboliškumas nėra prigimtinė savybė. Ši funkcija daiktams priskiriama. Simbolio vertė priklauso tik nuo iniciatorių. Jiems tai identiteto šaltinis, bent jau tol, kol žinoma simbolio prasmė.

Daiktai-simboliai tarnauja reprezentaciniais ir socialinės diferenciacijos tikslams, jie naudojami kaip atskirų socialinių grupių, gerbūvio ar tendencijų ženklai. („Daiktų istorijos“: 180)

DAIKTAS KAIP VERTYBĖ

Pavyzdžiui, sidabras laikomas brangiu – vertybe. Štai kodėl žmonės vertina stalo sidabrą, bent jau tie, kurie turi įvairių stalo įrankių. Žmogui, kuris kasdien valgo su mediniu šaukštu, ir plieniniai peiliai bei šakutės gali atrodyti vertingi. Net turkiška grūstuvė ar porcelianinis puodelis gali būti vertybės.

Vertingi maistui skirti daiktai vaidina itin svarbų vaidmenį, kai jais naudojames bendraudami su žmonėmis, kurie suvokia jų vertę. Dėl to brangūs daiktai saugomi ypatingoms progoms, kai priimame garbingus svečius. Mes mėgstame demonstruoti brangius ir vertingus daiktus, pavyzdžiui taurės – bufete valgomajame. Jie liudija svečiams, kad čia turtingi namai, kuriuose puoselėjamos tradicijos.

Kiekviena šeima (net ir „neturtinga“) turi keletą santykinai brangių daiktų, kuriuos vertina.

Brangiai kainuojantys, vertingi daiktai yra saugojami. Visų pirma dėl to, kad jie turi tam tikrą vertę, bet taip pat ir dėl to, kad tai retai naudojami tam tikrai funkcijai atlikti skirti daiktai. Dažnai tai gražūs ir koki nors įvykį primenantys daiktai, turintys simbolinę vertę.

Maistui skirti daiktai nėra savaime vertingi. Vertingais jie tampa vertinimo procese. Jų vertė nustatoma, lyginant juos su kitais daiktais. Dėl šios priežasties vertė visada siejama su vertinimų sistema, kuri visada labai individuali, skirtinga kiekvienai žmonių grupei ar bendruomenei, nes vertybių hierarchijos yra labai skirtingos. Dėl šios priežasties „vertybės“ sąvoka visada reliatyvi. Vis dėlto dažniausiai reti daiktai yra brangesni ir todėl turi didesnę vertę. („Daiktų istorijos“: 190)

Pasiruošęs mūšiui, aš vėl einu į parodą ir studijuoju daugybę ten eksponuojamų daiktų. Turiu pripažinti, kad daug ką daryčiau kitaip.

25: Deja, šią teisę turi tik parodos rengėjai, vis dėlto ekspoziciją apžiūrėjusiems lankytojams parodos katalogas siūlo eksponatus išdėstyti taip, kaip jiems atrodo teisinga:

NAUDINGAS, VERTINGAS AR GRAŽUS?

ISTORINO ATMINTIS, INFORMACIJA AR SIMBOLIS?

Manome, kad daiktai yra naudingi. Jie atlieka tam tikrą funkciją. Įvertinkim juos pagal nuopelnus. Jei šiuo klausimu turite kokių nors komentarių, parašykite apie tai mūsų Lankytojų knygoje, arba pertvarkykite juos taip, kaip Jums atrodo teisinga. („Daiktų istorijos“: 198)

26: Kiekvienos nesudėtingo dizaino virtuvės dalies pavadinimas užrašytas ant grindų.

27: Lankytojams leidžiama atidaryti stalčius ir spinteles.

28: Visos ekspozicijos antraštės yra knygoje "Virtuvės istorijos"

29: Bet labiausiai man patinka veidrodžiai, kuriuose šalia svarbaus objekto aš visada galiu matyti save. Taigi pagrindinė idėja, teigianti, jog daiktai įgauna reikšmę tik žmonių dėka, yra puikiai išreikšta, gerai vizualizuota.

Žmogaus – daikto ryšys man tapo daug aiškesnis. Bet tai juk paroda. Kuri gi parodos "kalba" dominuoja? Labai sunku pasakyti. Yra estetinių elementų, keletas didaktinių akcentų, teatriniai elementai labai reti. Man atrodo, jog pagrindą sudaro diskursas; asociatyvus pateikimo būdas, skatinantis lankytoją galvoti – ir dar kartą viską permąstyti.

Nekantrauju pamatyti kitą parodos "Daiktų istorijos" dalį, esančią mažoje pusapskritimio formos patalpoje centrinėje "Alimentariumo" pakylės dalyje. "Žmogus ↔ Daiktas ↔ Muziejus" užrašyta čia ant grindų. Taigi čia bus kalbama apie žmogaus – daikto muziejizacijos procesą. Katalogas ir parodos aprašai tuoj pat viską paaiškina:

Muziejizacija yra procesas, pereinamoji fazė.

Šios parodos objektas yra žmonės ir maistas. Pirmoje dalyje buvo akcentuojama šio ryšio prigmintis.

Daiktus saugome, kad galėtumėm jais naudotis. Daiktus saugome ir dėl jų vertės, kad galėtumėm konvertuoti į pinigus; tai yra tam tikra panaudojimo funkcija. Šios rūšies saugojimas neturi nieko bendra su muziejizacija.

Muziejizacija reiškia daiktų saugojimą dėl jiems priskirtos vertės. Šios rūšies saugojimas galimas tiek "gyvenime", tiek muziejuje. Daug pavyzdžių buvo pateikta pirmoje parodos dalyje.

Trečiojoje dalyje dėmesys koncentruojamas į muziejų kaip profesionalią saugojimo ir parodų organizavimo instituciją. Visi šie daiktai, kurie visuomenės nuomone yra saugotini, nes yra ver-

tingi, gražūs, yra susiję su istorine atmintim, turi informacinę ar simbolio reikšmę.

Didžiosios dalies naudotų daiktų niekada nemuziejizuojame. Muziejizuojame tik labai mažą dalį daiktų. Kiekvieną dieną savo gyvenamoje aplinkoje tai daro atskiri individai ar žmonių grupės. Tikrai labai mažytė daiktų dalelė yra kolektyviai muziejizuojama muziejuose. Taigi muziejizacija visada yra atrankos procesas. Jis dalyvauja formuojant ateities kartų požiūrį į istoriją. Taigi muziejus kartu reiškia ir gyvenimą su istorijos spragomis.

“Alimentariumas” ne išimtis. Jis galėtų saugoti daug daugiau daiktų susijusių su maistu, jei jis turėtų seną sistemingai rinktą kolekciją. Vis dėlto pagrindinis jo tikslas yra ne didinti kolekciją, o vizualizuoti su maistu susijusią aplinką. (“Daiktų istorijos”: 200/202)

Taigi man atrodo, kad ir įvykiai, ir daiktai (gamtos ir kultūros objektai) gali būti muziejizuoti, bet norint juos eksponuoti, jie turi būti materialūs. Viena muzeologiniame straipsnyje radau terminą “muziliumas”, kuriuo apibūdinami visi muziejizuoti daiktai; man tas terminas patiko. Dėl jiems suteikto muziejiškumo daiktai tampa ypatingais, daiktais, kurie semiotiniu-simboliniu požiūriu atskleidžia ypatingą ryšį tarp žmogaus ir daikto.

30: Muziejus muziejuje: teatrinė parodos “kalba”. Tarp kito šame muziejuje yra daug neišnaudotos erdvės. Kodėl? Aprašas paaiškina:

MUZIEJIZUOK SAVO DAIKTA

Daiktai muziejizuojami dėl jiems priskirtos vertės. Kodėl norite muziejizuoti daiktą, kurį atsinešėte?

Norint muziejuje daiktą muziejizuoti, pirmiausia reikia jį įtraukti į katalogą. Taigi muziejizuokite savo daiktą, užpildydami anketą kompiuteryje. Po to gaukite šios anketos kopiją.

Muziejus susijęs su komunikacija ir eksponavimu. Taig, pasirinkite aplinką, kuri, Jūsų nuomone, labiausiai tinka Jūsų daiktui. Kompiuteris pasiūlys Jums pavadinimą užrašui. (“Daiktų istorijos”: 204)

Praktinio užsiėmimo metu lankytojas susipažįsta su muziejizacijos procesu, šią patirtį jis perduos namiškiams. Paroda padeda mums susivokti, ką mes darome, parodo kaip mes elgiamės su daiktais namuose.

Bet ką gi mes darome su muziejizuotais daiktais muziejuje?

31: Pavadinimas “Žmogus ↔ Daiktas ↔ Muziejus ↔ Paroda” kviečia panagrinėti antrąją pagal svarbą parodos dalį. Nužvelgęs salę, aš skaitau:

Muziejizuoti, inventorizuoti ir moksliai apdoroti daiktai yra saugomi taip, kad būtų užtikrinta geriausia jų apsauga. Jei reikia, daiktai yra restauruojami. Visi “Alimentariumo” daiktai, kurie nėra panaudoti, yra eksponuojami “kolekcijų narvuose”. Visą daiktų aprašą galima pamatyti ekrane.

Muziejizuota daiktų-maisto kultūra parodoma vizualiai. Penkiuose stenduose daiktai eksponuojami taip, kad atsiskleistų jiems priskiriamos vertės – brangumas, grožis, istorinė atmintis, informatyvumas ar simboliškumas. Tai atspindi mūsų požiūrį į šiuos daiktus ir yra vienas iš begalybės galimų požiūrių.

Daiktai yra nebylūs. Štai kodėl mes pateikiame Jums daug daiktų istorijų šios salės centre. (“Daiktų istorijos”: 206)

32: Yra daug narvų, kuriuose daugybė daiktų: muziejizuota materialinė kultūra.

33: Visi daiktai su kortelėmis.

34: Akivaizdu, kad daiktai yra detalai aprašyti. Katalogas informuoja:

Daiktai saugykloje sugrupuoti pagal dydį ar medžiagą, iš kurios padaryti, spalvą ar formą, drėgmės ar temperatūros reikalavimus; atsižvelgiant į tematinius, geografinius ar chronologinius aspektus, turbūt ir pagal sudėtingą mišrią sistemą arba paprasčiausiai pagal inventorinius numerius. („Daiktų istorijos“: 208)

Tai daiktai „belaisviai“, kurie dar bus tyrinėjami, restauruojami ir kada nors gal net eksponuojami. Šioje parodos dalyje staiga suvoki, kad muziejaus apibrėžimas apima viską – rinkimą, paruošimą ir eksponavimą.

Šis paskutinis aspektas taip pat atspindėtas puikioje muzeologinėje parodoje. Penkiuose stenduose išryškinamos daiktų vertės, pristatytos pirmojoje dalyje. Daiktai eksponuojami taip, kad išryškėtų tam tikra konkreti vertė: atskirai eksponuojamas gražus daiktas, keletas labai brangių daiktų, su istorine atmintim susiję daiktai ir daiktai-simboliai.

35: Viena stende pamatau kelias serijas informacinę vertę turinčių daiktų. Čia mano komentarai bus trumpesni, nes aš jau pakankamai detalai aptariau parodos veiksnį. Nepaisant skirtingų tikslų, šie stendai iš esmės šneka ta pačia parodos „kalba“ – tai estetiškos ir didaktinės perteikimo formos mišinys. Tai būdinga visam šiam sparnui, net jei kai kurie už grotes esantys daiktai prašosi teatrinio pateikimo.

36: Patalpos centre yra savotiškas stendas su laikrodžiu. Čia demonstruojami muziejaus daiktai. Draugiški, kompetentingi muziejaus darbuotojai pasakoja daiktų istorijas ir aiškina pirminę pasirinktų daiktų paskirtį. Draugiškai išsišnekėjus, jie man sakė, jog darbo su lankytojais metu dažnai išsivysto įdomios diskusijos, kurių metu jie patys daug ką sužino.

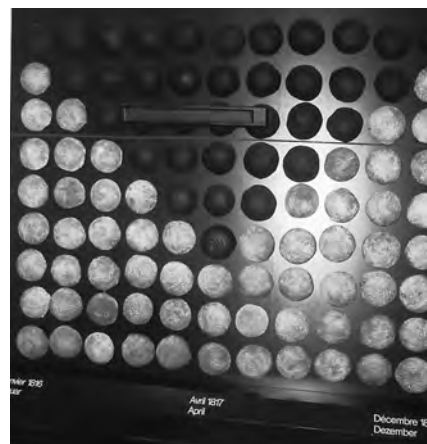
Išnagrinėjęs visas pagrindines muzeologines temas – tiek teoriškai, tiek fiziškai – pabaigoje norėčiau apsisototi prie tos ekspozicijos dalies, kurioje ekspoziciniai vienetai grupuojami į “sakinius”. O šie, kartu su kitais “sakiniais” sudaro parodos tekstą, kuriame ir glūdi prasmė.

37: Šis eksponatas susideda iš po medžiu stovinčio iš kelių dalių sudėto gyvūno, prie jo – didelis pieno bėdonas ir kiaušinis, o šalia jo – užrašas. Visi šie daiktai ir raudonas plintusas apšviesti. Eksponatas įkūnija “augalinės ir gyvulinės kilmės maisto suvartojimą pasaulyje” – savotiška trijų dimensijų statistika.

38: Kitas ekspozicinis vienetas susideda iš vitrinų, užkeltos ant plintuso, kurio kairėje – iliustracija ir žmogaus eskizas; vitrinoje yra įvairiomis spalvomis nudažytas namo maketas. Akivaizdu, kad pagrindinė idėja – palyginti maisto medžiagų ir architektūros elementų funkcijas, bet detalės reikalauja paaiškinimo. Surandu paaiškinimus ant didelių apskritų spalvotų panielių, pritvirtintų ant sienos kairėje pusėje. Veidrodis padeda dalyvauti “scenoje”. Ar visi šie komponentai sudaro vieną visumą? Fone aš pamatau keletą spalvingų architektūrinių elementų, pavaizduotų ant muziejaus pastato konstrukcijų. Ar tai kitas ekspozicinis vienetas? Kadangi atskirai paimta kiekviena iš trijų jo sudedamųjų dalių netenka prasmės, mano nuomone, jos sudaro vieną teminę visumą, bet kažin ar kitų lankytojų nuomonė bus tokia pat.

39: Labai sudėtinga instaliacija: dominuojanti siena su pritvirtintais “duonos kepalais”, iš kurių suformuota perkamosios galios kreivė, yra užrašyti ir bėga eilute metai, tekstai ir grafikai, stendas su

įvairiais daiktais ir pavadinimais. Pagrindinė tema – badas, po to – badas įvairiais laikotarpiais, pateikiant daugiau detalių.

40: Na pagaliau ir dar didesnė instaliacija, sudaranti vientisą ekspozicinį vienetą. Penkios natūralaus dydžio žmogaus figūros, įvairūs įrankiai ir spintelė su buhalterine knyga ant jos, ausinės, įvairūs fabriko aplinkos elementai. Šiame „fabriko gyvenimo“ scenarijuje mane labiausiai nustebino faktas, jog visos penkios figūros buvo vienos spalvos. Niekur negaliu rasti paaiškinimo. Bet darant išvadą iš to, ką aš jau perskaičiau ir mačiau, tai yra svetimkūnio efektas, turintis atkreipti lankytojo dėmesį, jog čia tėra rekonstrukcija. Kitas elementas, turintis sustiprinti atotrūkio efektą ir gražinantis lankytoją į dabartį, tai šiuolaikiškas elegantiškos moters manekenas, nepanašus į moters darbininkės tipą.

Pamatęs sekantį ekspozicinį vienetą, staiga pajuntu norą paįsdykauti:

41: Antraštė, vienas daiktas (bulvių presas) ant pakylos, paveikslas reprodukcija (bulvės ir kavos puodelis), grafikai ir tekstas. Manau, kad tema susijusi su bulvių ir kavos vartojimu. Atidžiau apžiūrėjus, paaiškėja stendo perteikiama mintis. Dabar galėčiau pabandyti detalai išanalizuoti visus komponentus. Pavadinimo dydį, šriftą, spalvą. Preso pastatymą: ant grindų, ant pakylos, stende, prie sienos, šiek tiek priekyje ir t.t. Reprodukcija: spalvota, juodai balta; jos dydį. Grafiką: dydį, reljefą; pateikiamas kaip trimatis eksponatas. Tekstą: užimamas plotas, lyginant su grafiniais komponentais, šrifto dydis. Po to: spalva (-os), ryškumas, apšvietimas ir t.t. Galimybių yra tiek daug, kad nesu užtikrintas, ar detalus jų išvardijimas duotų kokią nors naudą. Juk jis turėtų apimti ne tik atskirus elementus, bet ir jų tarpusavio ryšį erdvėje. Net menkiausia detalė keistų turinį.

Mintyse pradedu keisti elementų vietą. Pavyzdžiui, jeigu šalia bulvių preso stovėtų tikras kavos puodelis (kavos puodelis yra reprodukcijoje, bet tai kita tema), deskriptorius „Bulvė ir kava“ būtų svarus. Arba: jeigu eksponatai būtų patalpinti virtinėje, jų „vertė“ iš karto išaugtų. Daiktų „vertė“ dar labiau padidintų drėgmės matuoklis. Arba jeigu statistinės medžiagos būtų daugiau ir ji būtų pristatyta erdvinio principu, galbūt įtraukiant keletą mažų daiktų, tai padėtų išryškinti per tam tikrą laiką įvykusius pokyčius. Arba jei per ausines būtų transliuojamas šiuos du maisto produktus apibūdinantis tekstas, būtų labiau išryškintas žmogiškasis elementas. Idėjos perteikimas būtų gyvesnis ir labiau asmeniškasis, jei būtų demonstruojamas filmas apie bulvių vartojimą senovėje.

Įkvėptas laikinosios ekspozicijos „700 metų maistui“, aš labai norėčiau pats parengti muzeologinę parodą šia tema. Aš turėčiau parodyti tas pačias situacijas labai skirtingais būdais. Tokia

paroda parodytų, kokia reliatyvi yra bet kokia ekspozicija. Tiesa yra tokia: neutralios ir objektyvios parodos nebūna.

Bet už valandos „Alimentariumą“ uždarys, o aš norėčiau dar kartą pajusti bendrą kiekvienos jo dalies įspūdį, nes aiškiai suvokiu, jog ne tik kiekvienas atskiras stendas, bet visa paroda ir net visas muziejus kaip visuma yra simbolis.

42: Man sunku iš karto suformuluoti vieną norimą perteikti mintį. Temos „Gamta/Mokslas“ svarba paaiškėja tik po to, kai pamatau detales. Čia visur dominuoja didaktinė parodos „kalba“, bet galima pastebėti ir kitų minties perteikimo elementų.

43: Būstai iš karto signalizuoja: „antropologija“, „ne europietiška“, „egzotika“. Čia dominuoja teatrinė parodos kalba – nors ji nėra vienintelė – tai šen, tai ten yra įterpti svetimkūnio efektai. Yra didaktinių elementų ir vitrinose, ir modeliuose.

44: Daiktų gausa signalizuoja: „istorija“. Tai bene didžiausias didaktinės ir estetiškos parodos „kalbos“ mišinys su atskirais kitų turinio perteikimo formų tarpais.

Šioje plačioje apžvalgoje lengva išskirti parodos elementus – eksponatus, jų eksponavimo priemones ir erdvinis akcentus. Ir kai žiūriu į po langais esančius radiatorius, aš suvokiu, kad tai ne ten eksponuojami simboliai, o viso labo daiktai, liudijantys, jog pastatas yra nenaujas. Dabar lengvai galiu sukomponuoti iš šių parodos elementų bendrą parodos apžvalgą, kuri apima norimą perteikti turinį, parodos autorių ir mane – lankytoją. Mes visi jai priklausome.

Aš permąstau mane praturtinusius apsilankymus muziejuje prie kito kavos puodelio. Koks nuostabus dalykas – muzeologija. Niekada nebūčiau tuo patikėjęs. Visada maniau, kad muzeologai – tai žmonės dirbantys muziejuose, o muzeologija – tai daiktų, patekusių į muziejų, tyrinėjimas. Pasirodo, kad klydau. Tik dabar, kai mano ilgai trukę pasivaikščiojimai po muziejų artėja link pabaigos, aš pilnai suvokiu, jog šis mokslas iš tiesų nesibaiigia ties formaliomis muziejaus ribomis. Ir būdamas ten tuomet pasiryžau stebėti šį muziejinį reiškinį, šį specifinį kasdien vykstantį žmogaus elgesio su materialiuoju pasauliu reiškinį.

Paakintas patirties ir to ką esu skaitęs apie muzeologiją, aš dar kartą susimąsčiau apie vizualizacijos svarbą – vizualinį pateikimą parodoje. Kažkuriame straipsnyje apie šį svarbų aspektą esu skaitęs, jog „vizualizacija yra aiškinamoji nesančio reiškinio iliustracija daiktais, pasitelkiant priemones, kurių tikslas pateikti juos kaip simbolius“, ir kad „paroda – tai prasmės sistema“. Dabar iš tiesų suvokiu šių teiginių gilią ir toli siekiančią mintį.

Besimėgaudamas kava visomis joslėmis, aš prisimenu teiginį, jog „ilustracija“ reiškia ne tik vaizdą. Nors vaizdas muziejuje vaidina prioritetinį vaidmenį, ilustracija apima visas jusles.

45: Jei kitose vietose klausia vaidina pagrindinį vaidmenį, tai čia – joslė ir kvapas. Visiškai nauja „Alimentariumo“ virtuvė apeliuoja į visas jusles.

Maisto muziejuje išgirdau, kad muzeologinis metadiskursas netrukus bus panaudotas ir naujoje pastovioje ekspozicijoje. Lankytojai galės čia stabtelėti ir dar kartą apmąstyti vizualizacijas, taip kaip tai darė „Sugrįžimas į parodą“ autorius. Be to, vienas ekspozicijos vienetas atspindės fundamentalias muzeologijos problemas. Aš jau dabar nekantrauju jį pamatyti.

Išeinu iš muziejaus laimingas ir dvasiškai praturtėjęs. Nepaisant 17 garbių gyvavimo ant Ženevos ežero kranto metų, muziejus palieka jaunos, gyvybingos ir dinamiškos institucijos įspūdį.

46: Paskutinis klausimas kyla jau atsigręžus atgal: ką liudija muziejaus pastatas, ką jis galėtų simbolizuoti? Akivaizdu, kad man padarė didžiulį įspūdį tai, ką pamačiau, o tai dar kartą liudija, kad visi vertinimai yra subjektyvūs. Žiūrėdamas į (senąjį) įėjimą iš miesto pusės, mačiau tik siaurą muziejaus fragmentą. Įėjimas man atrodė patrauklus – kviečiantis užėti. Pietinis fasadas, lyg visiška priešingybė, atrodo didingai, kažkaip muziejiškai (tradicine prasme). Tiesiog pajunti, jog jei šiame pastate iš tiesų yra muziejus, tai jis turėtų būti meno muziejus. Tam tikra prasme taip turbūt ir yra. Galų gale, argi ne menas parengti gerą parodą? Argi tam tikra prasme paroda nėra meno kūrinys?

Tekste cituoti leidiniai:

700 Jahre / 700 ans / 700 Years / ("700 metų")
Schärer, Martin R.: 700 ANS AU MENU: 7 expositions exposées: L'alimentation en Suisse du bas Moyen Age à nos jours: 7 façons de présenter l'histoire au musée: une exposition organisée dans le cadre du 700e anniversaire de la Confédération suisse: Alimentarium Vevey du 27 juin 1991 au 2 février 1992. Vevey, Alimentarium, 1991. 91 p., ill. Existiert auch deutsch: 700 JAHRE AUF DEM TISCH oder DIE 7 AUSGESTELLTEN AUSSTELLUNGEN.

Objektgeschichten / Histoires d'objets
/ Object Stories / ("Daiktų istorijos")
OBJEKTGESCHICHTEN – HISTOIRES D'OBJETS. Musée de l'alimentation [exposition du 28 septembre 1995 au 25 février 1996]. Français/Deutsch, 213 p., ill. [Tous les textes cités sont de Martin R. Schärer.]

"Alimetariumas": bendra informacija

Alimentarium
Schärer, Martin R. (Ed.): ALIMENTARIUM 1985–1995. VEVEY, Alimentarium, 1995. 263 p., ill. Français/Deutsch/English, 263 p., ill.

Illustracijų sąrašas

Gebäude / Le bâtiment / The Building
46

Permanente Ausstellung
/ Exposition permanente
/ Permanent Exhibition 1985–2000
Mezzanine (autrefois, introduction à l'exposition spéciale 1991, plus tard, partie de l'exposition permanente):
1–6

Section DU SOLEIL AU CONSOMMATEUR:

19, 37–38, 42, 45

Section PAIN DU MONDE:

15, 43

Section PAIN DU PASSÉ:

8, 9, 12, 13, 17, 21, 39–41, 44

Sonderausstellung
/ Exposition temporaire
/ Temporary Exhibition 1991–1992

700 ANS AU MENU. OU: LES 7 EXPOSITIONS EXPOSÉES: **7, 10, 11, 14, 16, 18, 20**

Sonderausstellung / Exposition temporaire / Temporary Exhibition 1995–1996 HISTOIRES D'OBJETS: **22–36**

FONDATION
ALIMENTARIUM

Musée de l'alimentation
Food Museum
Museum der Ernährung

Traductions:
David Pulman

Photo de couverture:
© Photodisc / Mel Curtis

Ausstellungswanderungen
*Notizen museologischer Streifzüge
durch das Alimentarium*

Promenades muséologiques
Carnet de notes sur l'Alimentarium

An Exhibition Revisited
Musings of a museologist in the Alimentarium

© 2002 Alimentarium, Vevey
ISBN 2-940284-07-5